

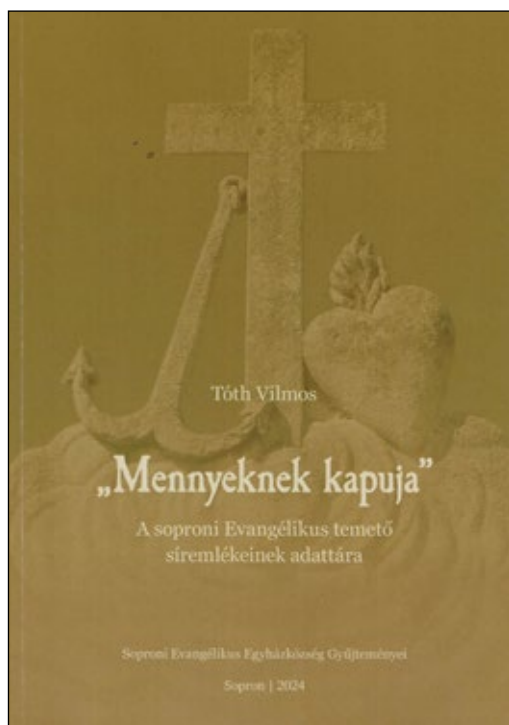
A győri születésű Tóth Vilmos 1992 óta foglalkozik temetkezéstörténettel, temetők történetével, így neve nem lehet ismeretlen sem a téma iránt általában érdeklődők, sem a *Soproni Szemle* olvasói számára.¹ Számos kötetet jelentetett meg magyarországi sírkertekről. Jelentősebb munkái közé tartozik több budapesti temető feldolgozása, továbbá a győri temetők adattára.² A Soproni Evangélikus Egyházközség Gyűjteményeinek kiadásában megjelent, Sopron „új” evangélikus temetőjének történetét összefoglaló és a temető adattárát tartalmazó kötet megközelítőleg másfél éves kutatómunka eredményeként született meg. A szerző elhivatottságát jelzi az előszóban megfogalmazott gondolata: „A temetkezőhelyek és síremlékek kutatása hálás feladat, különösen olyan gazdag emléktanyag esetében, mint ami a soproni temetőkben található.”³ A soproni evangélikus temető hazánk mai határain belül a felekezet legjelentősebb sírkertje. Igen fontos emlékhely, mivel a benne található sírkövek a közösség történetének lenyomatai. Az ilyen temetők nem csupán végső nyughelyek, hanem fontos kulturális és művészeti források is, ahol a sírkövek, feliratok és díszítések a hit, a tradíciók és az egyéni életek történetét mesélik el.

A kötet első részében a szerző a soproni evangélikus temetők történetének legújabb összefoglalását adja. Magyarország legrégebben, 1565-ben alapított evangélikus gyülekezetének egyik tragikus éve 1674 volt, amikor hatalmi szóval elvették a templomokat és a katolikusokkal közösen használt temetőt. Viszont éppen ennek az eseménynek köszönhette a gyülekezet a saját, ún. „rég”i” temetőjét, amely a mai Széchenyi tér és Deák tér között helyezkedett el. Miután ez a temető betelt, a gyülekezet a 19. század végén egy új területet vásárolt. Zábrák Dénes lelkész a kötet címéül választott mondattal nyitotta meg a soproni evangélikusok új, ma is használatos külvárosi temetőjét 1886-ban. A mai evangélikus temetőben a Szent Mihály sírkertből már csak egyetlen sírkő látható: az 1633-ban elhunyt Wolfgang Artner sírköve. Fontos azonban megemlíteni, hogy a Soproni Múzeum a Lenck-villa kertjében nagy számban őriz a „rég”i” temetőből származó evangélikus sír-

¹ A szerző a budapesti temetők felméréseiből származó soproni vonatkozású adatait már közölte a *Soproni Szemle* egy korábbi számában. Ld. *Tóth Vilmos*: Budapesti temetkezőhelyek soproni vonatkozású síremlékei. *Soproni Szemle* 63. (2009), 89–113.

² A teljesség igénye nélkül: *Tóth Vilmos*: A Kerepesi úti temető I–II. Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 1999. Budapesti Negyed 24–25.; *Tóth Vilmos*: Fiumei úti sírkert, Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság, Budapest, 2008. Második, bővített kiadás; *Tóth Vilmos*: Credo vitam aeternam. Győr temetkezőhelyeinek adattára, Győri Egyházmegyei Levéltár, Győr, 2021.

³ *Tóth Vilmos*: „Mennyeknek kapuja”. A soproni Evangélikus temető síremlékeinek adattára. Soproni Evangélikus Egyházközség Gyűjteményei, Sopron, 2024. 7.

köveket. Ez a sírköegyüttes szakmai körökben jól ismert, gyakran kutatott, jelentőségét tekintve a fővárosi Kerepesi úti vagy a kolozsvári Házsongárdi temetőhöz mérhető. A Balfi úti evangélikus temető megnyitásakor a Széchenyi téri sírkertből számos elhunyt földi maradványait áthozták, sokaknak a sírlemléke azonban nem maradt fenn.

Minden temetőnek vannak olyan részei, amelyek a látogató számára azonnal szembe-tűnőek. Az evangélikus sírkertben ilyen a központban elhelyezkedő Gálffy-sírbolt, ami eredetileg, még a régi temetőben, Gálffy Ádám vagyonos kereskedő, a gyülekezet bőkezű támogatójának családi mauzóleuma volt, ma pedig, új helyén a gyülekezet lelkészeinek temetője. Ugyancsak kiemelt helyet foglal el a Lenck-kripta, melynek tervezője a soproni születésű bécsi építész, Otto Hofer. Szintén említésre méltó a temetőkapolna, amit az új temető fennállásának 20. évfordulóján, 1906-ban szenteltek fel.

A könyv másik jelentős érdeme, mondhatjuk újdonsága, a sírlemlékek adattára. Az összeállítás jelentős terepmunka és levéltári kutatás eredménye. A szerző megfogalmazása szerint az adattár teljességre törekszik. Ugyanakkor tisztában kell lenni azzal, hogy az ismertetett sírlemlékegyüttes nem lehet valóban teljes, biztosan vannak olyan említésre méltó sírok, amelyek kimaradtak belőle. Az adattárban megtalálhatóak a soproni polgárság jeles képviselői, a város evangélikus társadalmának legfontosabb rétegét képező gazdapolgárok, iparosok, a város oktatási intézményeinek tanárai, a gyülekezet lelkészei.

A könyv így nemcsak dokumentálási szempontból jelentős, hanem a temetőikultúra iránt érdeklődő olvasók számára is izgalmas olvasmány lehet. A kötetben az olvasó számára az eligazodást térkép segíti.

A könyv gazdag képanyaggal is kiegészül, ami lehetővé teszi a temető síremlékeinek vizuális megismerését. A fotók részletgazdagon mutatják be a sírkövek apró, művészi igényességű faragványait, a szimbólumok sokféleségét és a feliratok archaikus nyelvezetét. Tóth Vilmos könyve nemcsak a helyi lakosok számára lehet érdekes, hanem mindenki számára, aki a magyarországi evangélikusok múltjába kíván bepillantani. Az érintett korszakokból származó feliratok és síremlékek ugyanis túlmutatnak a helyi közösség emlékein, hiszen egy-egy sírfeliratban az evangélikus hit sajátosságai is megragadhatók.

A kétnyelvű, magyar és német sírfeliratok tükrözik a helyi közösség kétnyelvűségét és multikulturális háttérét. A szerző nagy hangsúlyt fektet az életrajzi adatok bemutatására, így az olvasó betekintést nyerhet az evangélikus gyülekezet egykori tagjainak életútjába. Tóth Vilmos nem csupán dokumentálja a síremlékeket, hanem elemzi is azokat, kiemelve a temető művészettörténeti értékeit, valamint az ott nyugvók vallási és közösségi életben betöltött szerepének jelentőségét. A nevekre a keresést névmutató segíti.

A gyülekezet és így a temető életében egy másik tragikus évet is meg kell említenünk. 1946 tavaszán több ezer evangélikus németnek kellett Sopront elhagynia. Ahogy Németh Alajos hittanár írta: „Itt kellett hagyniuk jóformán mindent, amihez szívük-lelkük egy életen át hozzánőtt: földet, házat, állatokat, szerszámokat, templomot, temetőt.”⁴ Utóbbi hátrahagyása a mai napig érezteti hatását, az egykori német polgárok sírjai egyre gyakrabban válnak gazdátlanná. A könyv megjelenése és az abban felsorolt sírok adattára emiatt is kiemelten fontos.

Végezetül mindig felmerül a kérdés, hogy a szerző kinek írta, kinek szánta a könyvet? Egyértelmű, hogy a könyv adattári része nem olyan olvasmány, amit a szerző végigolvasásra szánt volna. Mindazonáltal igen fontos, mert adatgazdagsága okán a kötetet haszonnal forgathatják mindazok, akik Sopron evangélikus temetőinek története, illetve saját evangélikus családjuk múltja iránt érdeklődnek, vagy épp ezzel kapcsolatos kutatómunkát végeznek.

---

⁴ Dr. Németh Alajos: Sopron könnyes-véres dátumai. Sopron, 1993. 233.